

BRIEFING PAPER WHISTLEBLOWER PROTECTION IN THE EU

Whistleblowing a ochrana whistleblowerů v České republice

Úvod

Navzdory nedávným vládním příslibům poskytování ochrany whistleblowerům, Česká republika nemá žádný konkrétní zákon, který by chránil lidi, kteří podají zprávu o korupci před odplatou, a také poskytoval adekvátní ohlašovací prostředky těchto praktik. Současná ochrana před neférovým propuštěním z firmy je považována za nevyhovující.

Whistleblowing není právě nejoblíbenějším tématem ve veřejných debatách. Přesto se této problematice dostává stále více pozornosti na politické scéně a nedávné iniciativy naznačují potenciální změnu směru. Středo-levicová vláda zformovaná v roce 2014 ve svém programu proti korupci uvedla jako jeden ze svých čtyř hlavních pilířů podporu pro whistleblowery díky čemuž vznikla skupina lidí, kteří se tomuto věnují.

Zákony, instituce a procedury

Trestní zákoník, zákoník práce a různé další zákony se sice do jisté míry věnují ochraně whistleblowerů, ale vůbec ne uceleně.

Jediný český zákon, který by vzdáleně mohl být aplikován na whistleblowing je zákoník práce, jehož účel je ochrana zaměstnanců před svévolným a diskriminačním propuštěním a zajištěním férového zacházení. Zákon ale nezachází do detailů o tom, jak mohou zaměstnanci podat stížnost na svého zaměstnavatele a také neponouká specifickou ochranu před pomstěním se od zaměstnavatele.

Nedávné nebo probíhající iniciativy a trendy

V roce 2013 byl představen první návrh zákona na ochranu whistleblowerů v České republice. Jeho autor je whistleblower, který se později stal politikem - Libor Michálek. Toto opatření bylo zamítnuto v hlasování v poměru 51 proti 6.

Díky nedávným debatám započalo několik nových iniciativ. Středo-levicová vláda v roce 2014 zahrnuje do své koaliční smlouvy plán na souhrnný zákon o whistleblowerech. Návrh zákona, který byl předložen Ministerstvem financí je diskutován od roku 2015 a ministerstvo pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu také rozvíjí své doporučení. Nevládní organizace WB o.s. také navrhuje možný zákon.

Případy

Nejnámější český whistleblower je Libor Michálek, jehož dvě hlavní odhalení z něj udělaly národního hrdinu. Zatímco pracoval ve Fondu národního majetku v roce 1996, odhalil zpronevěru vztahující se k případu úniku peněz z privatizačních fondů. Byl propuštěn, ale rozsudek soudu zněl, že ho propustili neprávem. V roce 2010, během toho, kdy pracoval jako CEO v Státním fondu životního prostředí nahlásil incident, při kterém se měl rozpočet veřejného projektu nafouknout o 120 milionů eur a peníze měli putovat jisté politické straně. Opět byl propuštěn a následkem toho vznikl národní politický skandál. Ministr životního prostředí důsledkem toho rezignoval. Michálek se do Státního fondu vrátil o rok později, i když na nižší pozici.

V říjnu 2012 byl Michálek zvolen do českého senátu, stal se tak prvním kandidátem Pirátské strany, který byl zvolen do národního parlamentu. V současnosti pokračuje ve snaze na zajištění větších práv pro whistleblowery. V roce 2016 se Michálek přidal mezi lokální a internacionální aktivisty, kteří se snaží prosadit zákon ohledně whistleblowingu. Mezi partnery této iniciativy patří WB o.s. a mezinárodní nezisková organizace Blueprint for Free Speech.

Data a statistiky

Kvůli tomu, že Česká republika nemá vládní organizaci, která by sledovala případy whistleblowerů, konkrétní čísla každoročních případů a jejich následky nejsou známy.

Oživení, nevládní organizace, která poskytuje bezplatné poradenství pro whistleblowery, napočítá přibližně 30 případů každý rok. V roce 2014 byla česká odnož Transparency International kontaktována 536 lidmi, z toho 29 bylo považováno za whistleblowery.

Veřejné mínění

Problém ochrany whistleblowerů zůstává stále relativně nepovšimnut. Michálkův případ byl první, který přitáhl národní pozornost. Kvůli zkušenostem z minulosti se většina funkcionářů a široká veřejnost dívají na tuto aktivitu skepticky a whistlebloweři jsou považováni za "udavače". Termíny, které whistleblowing vysvětlují, jsou většinou negativní.

Kapacity a centra vzdělávání

Několik sdružení podporuje anti-korupční snahy a práva whistleblowerů. Mezi nimi se nachází Oživení, Nadační fond proti korupci a Transparency International Česká republika. Spolu s ostatními nevládními organizacemi, advokátními firmami a nadacemi, Oživení zahájilo národní kampaň proti korupci "Rekonstrukce státu". WB o.s. stojí za whistleblowery a snaží se pro ně získat větší podporu.